

BANDÚR KÁROLY

A művelődés szolgálatában

Azok a feladatok, amelyeket pártunk X. kongresszusa a szocializmus magasabb szinten történő építésében foglalt össze – gazdasági életünk magasabb technikai szinten történő fejlesztése, a dolgozó tömegek közeleti aktivitásának a szocialista demokratizmus keretei között megvalósuló kiszélesítése, az egyre inkább szocialistává váló ember képességeinek a társadalom javára történő kibontakoztatása, megyénkben is szükségessé teszik az ismeretterjesztő munka szerepének fokozását, tartalmának, javítását, hatókörének szélesítését, hatóának elmélyítését.

Az elmúlt években megyénk dolgozói eredményesen munkálkodtak a párt által megjelölt célok végrehajtásán. A TIT tevékenységét, helyzetét, munkánk feltételeit alapján meghatározzák azok a változások, amelyek megyénk gazdasági és társadalmi életében, a lakosság életviszonyaiban, kulturális életében bekövetkeztek.

Számottevő fejlődés történt az ipar területén. Megyénk iparának szerkezete átalakulóban van. A szénbányászat részesedése jelentősen csökkent a termelésben. Új üzemek sora települt, egy része már meg is kezdte termelését. Az új ipartelepítés sajátosan változtatja meg a megye ipari struktúráját. A hagyományosan kialakult nehézipar mellett nő a könnyűipar aránya.

Megindult a járási székhelyek, s más települések iparosodása. Így az iparosodás elérte a korábban kizárólagosan mezőgazdasági körzeteket is. Salgótarján mellett kirajzolódóban van Balassagyarmat valóban városossá, modern várossá fejlődésének körvonalai.

Jellemző, hogy az iparszerkezet átalakulása, jelentős ipari rekonstrukcióval, a technikai színvonal korszerűsödésével jár együtt.

Az elmúlt 4–5 évben mintegy 13 ezer dolgozó számára teremtődött új munkahely, s ami fontos, hogy lényegében megoldódott a nők foglalkoztatása is. A negyedik ötéves terv hátralévő részében az ipar továbbfejlesztése során újabb 6 ezer fő munkába állítására kerül sor. A jelzett változások igen fontos vonása és eredménye, hogy a dolgozó lakosságon belül tovább nőtt a munkások aránya, a munkások politikai és társadalmi súlya.

Az ipar fejlődése, a munkások s arányának növekedése a TIT megyei szervezetétől azt követeli, hogy növekvő figyelmet szenteljen a munkásosztály körében végzett munkára, a munkások közötti ismeretterjesztést kiemelt, fontos területként kezelje.

A megyénkben települt ipari üzemek viszonylag nagy száma, üzemeink műszaki és technológia fejlődése a rekonstrukciók nyomán, az iparszerkezet változásai nagyobb képzettségű és korszerű, új általános és szakmai műveltséggel rendelkező munkásokat követel meg. Mint ahogyan más, állami és társadalmi szervezetek, úgy az ismeretterjesztő társulatnak is tenni, s az eddiginél többet kell tenni azért, hogy határozottabban lépünk előre a munkásműveltség növelése területén, hogy munkásosztályunk magasabb szinten tehessen eleget a társadalom szocialista fejlődéséből fakadó növekvő követelményeknek.

A TIT természetesen nem vállalhatja magára, hogy a munkások szakmai képzését, továbbképzését megoldja – ezt nem is várja tőlünk senki, de többet kell kezdeményeznünk párt, állami és társadalmi szervek, vállalatok, üzemek szakmai vezetése körében, és saját terveink, jó elképzeléseink megvalósításában is következetesebbnek kell lennünk.

Elhangozott a TIT Nógrád megyei Szervezetének 1972. évi küldöttgyűlésén.

A munkás szakműveltség emelése területén nagyobb szerepet kell vállalnunk abban, hogy a természettudományos ismeretek, a különböző műszaki, technológiai eljárások, s azok jelentősége népszerű közlésével, terjesztésével megkönnyítsük a szakoktatási anyagok mélyebb megértését, s ugyanakkor az érdeklődés felkeltésével serkentsük a tanulási kedvet, egy-egy szakma alaposabb megismerését.

A tudományos ismeretterjesztésen keresztül, annak sajátos eszközeivel segítenie kell, hogy a dolgozók minél több új ismeretanyagot sajátítsanak el és ezeket eredményesen építsék be ismeretrendszerükbe.

A figyelmet azért is indokolt ezekre a kérdésekre irányítani, mert a termelési kultúra, szakmai műveltség emelése érdekében végzett munkánkban csak részeredményekről adhatunk számot. Kísérleteink, egyes akcióink eléggé bizonytalanok, nem mindig tervszerűek, lépéseink tanulságainak elemzése, hasznosítása gyakran elmarad.

Nehezíti az eredményesebb munka kibontakoztatását az a körülmény is, hogy a gazdasági vezetők egy része nem igényli kellő mértékben a közművelődés – s ezen keresztül a TIT segítségét a dolgozók, a munkások termelési kultúrájának emeléséhez. A műszaki, agrár- és közgazdász értelmiséget nem sikerült a kívánt mértékben aktivizálni, a termelő kollektívák kulturális neveléséhez.

Nem alakult ki megfelelő munkamegosztás és együttműködés a TIT és más érdekelt szervek és intézmények között az igények felkeltésében és a szakmai ismeretek fejlesztésében.

A termelési kultúra, a szakmai ismeretek bővítése és az új, korszerű ismeretek elsajátításának segítése mellett az ismeretterjesztésnek hatásosan kell szolgálnia a munkások általános műveltségének, kulturális színvonalának emelését is, s ezzel együtt növelnünk kell a szocialista világnézet és magatartás kialakítását, általánossá tételét előmozdító erőfeszítéseinket is

A TIT – a marxizmus-leninizmus tudománya és eszmerendszere melletti elkötelezettsége és népünk, szocialista társadalmunk fejlődése iránti felelőssége alapján – tevékenységének, létének értelmét és célját –, a párt által megfogalmazott és elfogadott társadalmi program megvalósításában való aktív közreműködésében látja.

Erőink, személyi és dologi lehetőségeinek jobb kihasználásával vállaljunk nagyobb részt a szocialista kultúra, annak termékei propagálásában, terjesztésében, az emberek szocialista nevelésében.

A TIT szerepének ez a felfogása, értelmezése megkívánja, hogy munkánkat ne egyszerűen az ismeretek szimpla közvetítése jellemezze, hanem a szocialista eszmeiség, az a határozott törekvés, hogy tevékenységünkkel hatékonyan járuljunk hozzá a szocialista tudat, közgondolkodás elősegítéséhez.

Járuljunk hozzá, hogy nap-mint nap növekedjék azok száma, akik társadalmi problémáinkat felismerve, azokkal szembenézve, megoldásukért felelősséget és részvételt vállalva segítik gyorsabb előrehaladásunkat. S csökkenjen azok száma, akik az ellentmondásokat elhallgatva, a közös gondokat maguktól közömbösen és felelőtlenül elhárítva, belemenekülnek a megszokottság védelmébe, az előítéletekbe, a vegetatív élet örömeibe, a közélet gondjaitól elforduló partikuláris lét kispolgári nyugalmaiba.

Hatásosabban járuljunk hozzá, hogy mind nagyobb tömegek értsék: az emberiség fejlődése számára nincs más alternatíva. A perspektíva, az egyetlen igazán emberi társadalom, a szocializmus. Csak ez biztosíthat az ember számára értelmes életet és életet. Egyebek mellett azért is, mert mi nemcsak anyagilag jobb, fejlettebb emberi életet akarunk mindenkinek teremteni – azt is! –, hanem el akarjuk érni, hogy az élet értelmes, emberi célokat állítson az egyén elé.

Nemcsak elméleti megfontolások, de a megye társadalmi viszonyaiban végbement jelentős változások is arra ösztönöznek bennünket, hogy ismeretterjesztő tevékenységünket tegyük még inkább munkásközpontúvá. A munkásművelődés primátusát munkánkban azonban úgy érvényesítsük, hogy a dolgozók egyéb rétegeinél, csoportjainál is lépjünk előre mind az ismeretterjesztés hatóköre, mind hatékonysága, tartalmi színvonala tekintetében.

A munkások között végzett ismeretterjesztő munkában jobban érvényesíteni kell a helyzetnek megfelelő differenciáltságot. Munkánk során másként jelentkeznek a feladatok

a törzsgárdánál, az új munkásoknál, a bejáró munkásoknál, a munkásszálláson lakóknál, a nőknél, az ifjúságnál és nem utolsó sorban a nyugdíjas munkásoknál. Fontos feladat azért a felsorolt csoportok sajátos helyzetének további vizsgálata annak, hogy milyen tartalommal és formák segítségével tudjuk a legnagyobb hatásfokot elérni.

Megyéinkben jó hagyományai vannak a munkásakadémiáknak, ezek több mint 10 éve működnek. E téren különösen ki kell emelni a Kohászati Üzemeket, ahol évente 20–24 akadémia működik. Az akadémián belül folyó ismeretterjesztés eredményességét igazolta az a felmérés, amit 1971-ben végzett a TIT megyei szervezete a salgótarjáni Kohászati Üzemekben.

A társadalmi szükségletek, helyi igények és lehetőségek egybevetése, mérlegelése alapján eldöntésre vár még az a kérdés, hogy a helyenként hagyományossá és jól bevált formák, mint pl. a munkásakadémiák is mennyiben, illetve egyáltalán alkalmazhatók-e az új települési ipari üzemekben. Másként szólva a TIT-nek a jövőben, figyelembe véve a megye új ipari szerkezetét, a létrejött új üzemek sajátos helyzetét, az ipar szerződésének bővülését a nők nagyarányú munkába állítását, keresnie kell azokat a formákat, melyek alkalmazkodnak az említett sajátosságokhoz.

A munkások között végzett ismeretterjesztésben fontos helyet kell biztosítani a nők és az ifjúság között végzett munkának. Az iparba kerülő új női dolgozóknak korábbi helyzetükből eredően alacsony színvonalon áll termelési kultúrájuk, hiányosak még szakmai, műszaki ismereteik, politikai műveltségük is kevésbé megalapozott. Ezért ezt a réteget megkülönböztetett módon kell kezelnünk az ismeretterjesztő munkán belül. Segíteni kell a tudományos ismeretterjesztés útján, hogy minél rövidebb időn belül pótolni tudják hiányzó ismereteiket, beilleszkedjenek a dolgozók kollektívájába, növekedjen szakmai, politikai és általános műveltségük.

Ma már a fiatalok jelentik a munkásosztály legszélesebb körű utánpótlását, ezért számunkra nem lehet közömbös, hogy a munkássá váló ifjúságnak milyen a szakmai, politikai és általános műveltsége, a magatartása. TIT-nek a tudományos ismeretterjesztés eszközeivel segítséget kell nyújtani a fiatal szakmunkástanulók részére, hogy megszítsék ki azokat az ismereteiket, amit az ipari tanuló képzésen keresztül kapnak. Ennél is fontosabb feladat a fiatal segéd- és betanított munkások körében végzett ismeretterjesztés szélesítése, hatásának fokozása. Ipari tanuló körében végzett ismeretterjesztés érdekében jó együttműködést kell biztosítani az ipari tanuló képzését végző intézményekkel.

A munkások között végzett ismeretterjesztés sikerének és hatásának fokozása céljából természetesen együttműködést kell biztosítani a közművelődési szervek, intézmények mellett a szakszervezettel, a KISZ-szel, az illetékes gazdaságvezetőkkel és az üzemi nöbizottságokkal.

Amikor a munkások között végzett tudományos ismeretterjesztés munka feladatait és jelentőségét kiemeljük és aláhúzzuk, ezt nem öncélúan tesszük, hanem osztálypolitikánk alapján, azzal a céllal, hogy társadalmunk vezető osztályát, a munkásosztályt és elsősorban annak társadalmi-történelmi céljait kell szolgálni az ismeretterjesztésnek is.

A munkások körében végzett tudományos ismeretterjesztés sikeres megoldása érdekében arra kell törekedni, hogy minél nagyobb számú jól felkészült értelmiséget vonjunk be ebbe a munkába, szellemi tudásukat, tudományos ismereteiket a munkásosztály, s ezáltal a társadalmi haladás szolgálatába állítva.

A másik kérdés, amit érinteni kívánok, az értelmiség és a TIT kapcsolata. Az elmúlt időszakban növekedett megyénkben az értelmiség létszáma, fokozódott szerepe és felelőssége a megye előtt álló feladatok megvalósításában. Tovább javult a megye szakember ellátottsága. Sok új szakember került a megye ipari és mezőgazdasági üzemibe. Az utóbbi években szélesebben bontakozott ki műszaki értelmiségünk, közzgazdaszaink aktív kezdeményező-készsége a termelés korszerűsítésére.

Az elmúlt években megfelelően fejlődött értelmiségünk politikai, eszmei arculata és bővült az aktív politizálók és közművelődésben résztvevők köre.

A TIT társadalmi oldalának erősítésével erőteljesebben érvényesíteni kell tömegmozgalmi jellegét. Ennek elengedhetetlen feltétele, hogy a társulat nagyobb részt vállaljon a párt értelmiségi politikájának tudatosításából és valóra váltásából. Ehhez a TIT-nek mind a soraiba tömörült, mind a tevékenységében résztvevők, de nem társulati tag értelmiségiek számára meg kell teremteni a társadalmi érintkezés, a közeleti aktivizálódás és az eszmecsere állandó formáit. Csak így valósítható meg az értelmiség jelenleginél sokkal nagyobb hányadának bevonása a TIT munkájába, a tudományok terjesztése.

A kultúra terjesztéséért folyó harcban a párt nélkülözhetetlen fegyvertára a szocialista gondolkodású értelmiség.

Szervezetünk fontos feladata, hogy a megye értelmiségi rétegével szorosabbra fűzve előbbé, szervezettebbé téve munkakapcsolatát – aktívabban vegye ki részét társadalmunk alakításában, a kulturális forradalom feladatainak megvalósításában. De szeretném aláhúzni: erre a feladatra nem szabad úgy tekintenünk, mintha volnának külön megbízottak, akiknek feladata a kultúra értékeinek átadása, s van külön a nép, akinek színvonalát emelni kell. Ez a kívülről érkező, „felemelő akció” lényege szerint idegen a valóságos folyamatoktól, a szocializmustól. A nép, és a szocialista humán, technikai és természet-tudományos értelmiség szoros kapcsolatban, az egymásrahatás egységében fogható fel és értelmezhető csak. Népi államunk, a proletárdiktatúra céltudatosan, szervezetten, nagy anyagi és szellemi erők befektetésével biztosítja a nép kulturális felemelkedését. Ehhez járulhatunk mi – a TIT-be tömörült, s még egyre növekvő mértékben hozzá, de nem mint a tömegeken, a népen kívülálló, a népnek kívülről segítséget nyújtó erő, hanem mint olyan réteg, amely a zajló társadalmi folyamatokon belül tevékenykedik.

A városjubileum kulturális programjáról

A város vezetőtestületei Salgótarján várossá nyilvánítása ötvenedik évfordulójának tiszteletére az 1972-es évet jubileumi évnek nyilvánították. Az évforduló rendezvényeit egységes célkitűzés – melynek lényege, hogy a forradalmi hagyományoknak, a szocialista építés eredményeinek és a jövő perspektíváinak bemutatása révén növekedjék a lakosság érzelmi kötődése a városhoz – foglalta keretbe. A program gerincét a politikai és társadalmi ünnepek alkották, de a rangos kulturális rendezvények sorozata is fél-évszázados jubileumról való méltó megemlékezést biztosította. A sokrétű program összehangolását természetesen a városi tanács végezte – egy erre a célra életre hívott bizottság irányításával –, de valamennyi társadalmi szervezet és kulturális intézmény – profiljához, lehetőségeihez és sajátos eszközeihez mérten – részt vett sikeres megvalósításában. Nem lebecsülve az üzemi, intézményi, tömegszervezeti, tanintézeti keretekben tartott számtalan kulturális jellegű rendezvény értékét, az alábbiakban néhány – a városjubileum arculatát meghatározó, valamint a megyei, tájegységi illetve helyenként országos hatáskörű – tanácskozásról, kiállításról, művészeti rendezvényekről, vetélkedőről, pályázatról stb. szólnunk az összefoglaláshoz, a szintézistermeléshez való hozzájárulás igényével.

Salgótarján felszabadulás utáni nagyvonalú fejlődésének egyik legjelentősebb tényezője a maga nemében páratlan városrekonstrukció. Ennek az elismerését jelentette, hogy a Magyar Urbanisztikai Társaság itt rendezte meg „A magyar városok rekonstrukciójának társadalmi, műszaki-gazdasági és esztétikai problémái” című kétnapos országos konferenciáját, melyen a városok delegációi mellett jeles építészek, műszaki szakemberek, egyetemi, főiskolai tanárok is részt vettek. A jubileumhoz kapcsolódtak az idén a MTESZ helyi szervezeteinek illetve szekcióinak tanácskozásai is.

A társadalomtudományi konferenciák köréből a TIT Irodalmi Választmánya és a TIT Nógrád megyei Szervezete által rendezett országos Mikszáth-emlékülést és a Magyar Tudományos Akadémia Helytörténeti Tagozatának vitaülését emelhetjük ki. Az utóbbi tárgyát az évfordulóra megjelentetett „Salgótarján története” című tanulmánykötet értékelése, elemzése képezte. E tanácskozásokat neves irodalmárok illetve történelemtudósok aktív jelenléte fémjelzte.

Kedvező visszhangot váltott ki a nagyszámú résztvevő körében az Úttörő Ifjúvezetők II. Országos Konferenciája, amelynek megrendezési jogát ez évben – elismerésül a gyermekszervezetben folyó színvonalas munkának – Nógrád megye székhelye kapta. Hasonló megtiszteltetés érte a várost a Népművelési Intézet részéről, ugyanis a megyei művelődési központok igazgatóinak és a népművelési tanácsadók vezetőinek soron következő országos értekezletét a József Attila Művelődési Központban rendezték meg.

Rendkívül gazdag volt a kiállítási program is, amelynek élére – nagy nevelőerejű tartalma és az adottságokhoz mérten különösen szép megjelenítése következtében – a Munkásmozgalmi Múzeumban rendezett állandó várostörténeti kiállítás kívánkozik. A miskolci és az egri múzeumok támogatásával rendezte meg a Nógrád megyei Múzeumi Szervezet a „Népi díszítőművészet a Palócföldön” című bemutatót, amelyhez hasonló nagyszágrendű és színvonalú kiállítás ebben a műfajban még nem volt Salgótarjában.

Az üvegművészeti kiállítás a város üvegtervező iparművészeinek munkáiból adott izelítőt. „Fiatl iparművészek a klubokért, művelődési otthonokért” című kiállításra a KISZ KB. országos tervpályazata alapján került sor. A képzőművészeti tárlatok sorát a közép-szlovákiai művészek bemutatkozása nyitotta meg. Az évforduló jegyében került megrendezésre ez évben a megyei valamint az észak-magyarországi képzőművészek seregszemléje, a hagyományos tavaszi tárlat, amelynek válogatott anyagát a későbbiekben Besztercebányán és Egerben is bemutatták. Czinke Ferenc Munkácsy-díjas grafikusművész egyéni kiállításának megrendezése az itt élő, a város kulturális életét formáló művészek törekvéseinek elismerését jelentette. Új színpalattal gazdagodott a nagy népszerűségnek örvendő szabadtéri szoborkiállítás: fotósorozat illeszkedett hozzá, amely a városban elhelyezett jelentősebb műalkotásokat mutatta be. E sorozat egyébként vándoroltatásra került a megye községeiben is. A Nógrádi Fotóklub színvonalas kiállítást rendezett a városról készült felvételekből. Megrendezésre került a megye fejlődő idegenforgalmát illusztráló kiállítás is.

A művészeti rendezvények sorából a Magyar Rádió népzenei fesztiválja és az országos népzenei találkozók emelhető ki, amely minden valószínűség szerint új hagyomány alapjait vetette meg, csakúgy mint a Fiatl Művészek Fóruma, amely pályájuk kezdetén álló fiataloknak, művészeti főiskolák együtteseinek teremtett fellépési lehetőséget, alkalmat a bemutatkozásra, a helyi ifjúsággal való találkozásra. Több alkalommal is pódiumra lépett az év során a töretlenül fejlődő városi szimfónikus zenekar. Kiváltképp emlékezetes volt szereplésük a központi ünnepséghez kapcsolódó díszhangversenyen. A város egyéb művészeti csoportjai – legtöbbször és legeredményesebben talán a bányász és kohász fúvószenekar, a bányász férfikar, a pedagógus kórus, az öblösüveggyári irodalmi színpad és a József Attila Művelődési Központ kamarakórusa – is rendszeresen közreműködtek a jubileumi ünnepségeken.

Az évforduló kulturális rendezvényeinek nyitányát egy január eleji filmbemutató jelentette: Bacsó Péter „Jelenidő” című filmje, – amely nemcsak üzemi témáját tekintve, hanem több salgótarjáni amatőr munkás színjátzó szereplése révén is kapcsolódik a városhoz – itt kerül először nagyközönség elé. Jelentős akcióként tarthatjuk számon a „Munkásarcok a közelmúlt magyar filmművészetében” című sorozatot, amelyet a külvárosi, peremkerületi filmszínházakban vetítettek. Az irodalmi rendezvények közül az ünnepi könyvhét megnyitóját emelhetjük ki, amelyen a városból illetve a megyéből elszármazott írók, költők vettek részt. A tervezett szoboravatók – technikai okok miatt a jövő évre halasztódtak, viszont a jubileumi év során lepleztük le a város művészeti értékeit gazdagító újabb két műalkotást: Vasas Károly szobrászművész „Münnich-portré”-jét és a Kákonyi István szobrászművész által készített „Bolyai-emlékfal”-at.

A jelentősebb versenyek, vetélkedők közül sorrendben elsőként a munkásfiatalok versmondó versenyére került sor. Az Öblösüveggyári Művelődési Ház által évek óta megrendezett verseny az idén túllépte a város határait országos jellegűvé szélesedett. A győztesek közül néhányan ismét találkozhatnak a szovjet vers- és prózamondó országos fesztiválnak, az „Auróra 72”-nek salgótarjáni döntőjén. A város adott otthont a „Szakma kiváló tanulója” országos verseny ez évi döntőinek is, amelynek keretében a szakmunkástanulók mérték össze tudásukat, szakmai ismereteiket. A leghosszabb, legnagyobb létszámot aktivizáló verseny a helybéli üzemek szocialista brigádjainak várostörténeti vetélkedője volt. A több hónapig tartó úgynevezett pontgyűjtő szakasz – amelynek körülményeit a kulturális rendezvények rendszeres látogatására ösztönözték a benevezetteket – után az elődöntőben harminc a döntőben nyolc, egyenként hat-hat tagú brigád adott tanúbizonyságot arról, hogy ismeri városunk múltját, jelenét, jövőjének terveit.

Az évfordulóhoz kapcsolódó kulturális program szerves részét alkották a pályázatok – képzőművészeti, fotó –, és feltétlenül itt kívánnak említést a reprezentatív kiadványok és más, egyéb természetű, a megemlékezést szolgáló alkotások is. A már emlegetett történeti monográfia mellett két művészeti jellegű kiadvány is megjelent a jubileum tiszteletére: Gink Károly fotóművész városalbuma a Corvina Kiadó gondozásában látott napvilágot, két

fiatal helyi alkotó „A város” című munkája pedig társadalmi összefogással készült el. Taar Ferenc debreceni író „Ősök és utódok” címmel drámát írt a városról, Szűts Pál a nagybátonyi zeneiskola igazgatója pedig Erdős István szövegére komponálta a „Nézd a várost” című kórusművet, amelynek ősbemutatójára a városi díszünnepségen került sor a Mártírok úti ének-zenei tagozatú általános iskola kórusának előadásában. Ugyancsak ez alkalommal mutatták be a Honvéd Filmstúdió „Nógrádi Sándor emlékfilm”-jét és a Knoll István rendezte „Salgótarján ötven éve” című dokumentumfilmet. Tematikus, jubileumi számmal jelentkezett a „Kiáltás” című irodalmi plakát is. A Megyei Könyvtár Könyv- és cikkbibliográfiát jelentetett meg a városról szóló irodalomból.

Végül egy szimbólikus jellegűnek is tekinthető eseményről kell szót ejtenünk, amely valóságos mérföldkőnek számít a város szellemi életében: a jubileumi évben nyitotta meg kapuit a megye – s ennek megfelelően Salgótarján – első felsőfokú oktatási intézménye, a Pénzügyi és Számviteli Főiskola kihelyezett ipari tagozata. A főiskola jelentős előrelépést jelent a megyei és az egész észak-magyarországi szakemberképzés és ellátás tekintetében s ugyanakkor várhatóan aktív formálója lesz a város kulturális közéletének.

A városjubileum megemléített és fel nem sorolt rendezvényei egyaránt szinkronban voltak a művelődéspolitikai célkitűzésekkel. Alkotóként és befogadóként mozgósították a legkülönbözőbb rétegeket, főként az ifjúságot, az értelmiség és az üzemi munkásság nagy részét. A tiszteletet parancsoló munkáskultúra hagyományai új, egyre karakterisztikusabb törekvésekkel párosultak. A tömegeket mozgóató színvonalas rendezvények jól szolgálták az egészséges lokálpatriotizmus érzésének elmélyítését, egy-egy területen – például városépítéssel, képzőművészettel, helytörténettel – tovább erősítették a város jó hírnevét az országos közvéleményben. A gazdag program kisugárzó hatása megyszerte érződött s így a rendezvénysorozat is hozzájárult Salgótarján kulturális centrummá fejlesztésére hozott határozatok végrehajtásához. Mindez a közművelődésben és a közoktatásban illetékes szervek és intézmények – sőt az üzemek és vállalatok – soha nem tapasztalt szoros együttműködésének eredményeképpen valósult meg.

CSONGRÁDY BÉLA

Képek a városról

A Salgótarján várossá alakulásának 50. évfordulójára tervezett rendezvények és az évfordulót ünneplő kiadványok sorában nem hiányozhattak az olyanok sem, melyek a vizuális lehetőségek felhasználásával segíthetik elő az emlékezést, az áttekintést és a jövőbe lönböző megjelenési formáit, a szép szobrok és egyéb képzőművészeti alkotások, melyekpillantást.

Az elhangzott előadások, a különféle lapokban és újságokban megjelent cikkek sok érdekes vonatkozásra világítottak rá a város kialakulását illetően, jónéhány eddig még nem eléggé tisztázott kérdésre igyekeznek feletet adni – nem is kevés sikerrel –, a megjelent várostörténet pedig szerencsés kézzel próbálta bemutatni a várossá fejlődésnek évszázadra visszanyúló folyamatát, jelen állását sőt bizonyos mértékben még perspektíváit is.

Már a várostörténet szerkesztői kísérletet tettek arra, hogy mondanivalójukat a láttatás eszközeivel is alátámasszák: a kötetben közzétett képanyag egyrészt kiegészíti a történeti részben elmondottakat, másrészt illusztrálja, alátámasztja, hihetőbbé teszi azokat, úgy, ahogyan azt egy jól összeválogatott illusztrációs anyagtól el lehet várni. Ez a képösszeállítás azonban, bármilyen színes, változatos is, még nem él önálló életet, csupán kísérője a szövegnek.

A szemléltetésnek ezt a módját, a képekkel való bizonyítást fejlesztette tovább és tette önállóan is helytálló várostörténeti momentummá a Nógrád megyei múzeumi szervezet, amely salgótarjáni épületében megszervezte az első nagyobb lélegzetű várostörténeti kiállítást.

A múzeum e feladatának végrehajtása során több, megoldhatatlannak látszó problémával birkózott meg: mindenekelőtt számolnia kellett a rendelkezésére álló rendkívül korlátozott férőhellyel, hiszen kiállítás céljára az igazgatási épület folyosója és két kisebb helyisége állott mindössze rendelkezésére. Úgy kellett a meglévő anyagot tömörítenie, hogy a zsúfoltság elkerülésére való törekvés ne okozzon a kiállítás mondanivalójában tartalmi hézagokat. További nehézségeket jelentett annak az igénynek a megvalósítása, hogy a dokumentációs kiállítások szürke egyhangúságát minél több tárgyi emlék bemutatásával kell megtörni. A salgótarjáni múzeum, amely az országos viszonyokhoz szinte nem is hasonlítható mértékű férőhelyhiánnyal küzd átmenetileg (és ez elsősorban olyan raktári befogadóképesség hiányát jelenti, amely a begyűjtésre megérett tárgyi emlékek átvételét tenné lehetővé), ennek megfelelően nem rendelkezik a tárgyak olyan választékával, mely egy város fejlődésének különböző mozzanatait képes bemutatni. Mindezekon túl nehéz feladat volt a bemutatott anyag és az azt kísérő szövegek helyes arányának a kialakítása is.

Dicsérete a múzeum erőfeszítéseinek, sikerült a nehézségek – a lehetőségek határain belül – maximális leküzdése: a szűk helyen elrendezett kiállítás, noha első pillanatra zsúfoltnak tűnik, áttekinthetően és látványosan mutatja be a témát. Eredményes volt a megfelelő arányú tárgyi anyag beállítása is. Így első alkalommal kerül az érdeklődők széles rétegei elé a Karancs szálló alapozásánál napfényre jött néhány régészeti lelet; a feudális korszak hangulatát idézi néhány pénzdarab és fegyver; különösen érzékletes az ipari kapitalizmus kibontakozását – és ezzel a városiasodás útján meginduló Salgótarján fejlődését – illusztráló tárgyi anyag, a legnagyobb iparvállalatok szerzőimainak, műszereinek és termékeinek hatalmas választékából kiemelt néhány darab; s végül láthatjuk ismét, a már máshol is bemutatott, de itt ebben az összefüggésben új erővel ható két makettet is amely a régi és az új Salgótarjánt ábrázolja.

Jól sikerült megoldani a szövegek helyes arányát is. A leglényegesebb mondanivalót tömören összefoglaló kísérő szövegek sehol sem nyomják el a kiállítás legértékesebb, legfontosabb elemének, a képeknek a hatását. Ezt a hatást még elősegíti a megfelelő arányban alkalmazott néhány grafikon is, mely ugyanakkor az egész kiállítás összképének változatosságát, színességét is eredményesen szolgálja.

A bemutatott képanyag (nagyobb százalékban fényképek, kisebb részben dokumentummásolatok) szinte önmaguk helyett beszélve tárják a néző elé az elmúlt századok életét, Salgótarján nehéz múltjának és szemünk láttára kibontakozó jelenének főbb elemeit. A kis jobbágyfalu lakói 1705-ben azt kérik II. Rákóczi Ferentől – a kiállításon is bemutatott levélben, – hogy szabadítsa meg őket földesuruk, Vay Adám kegyetlenkedéseitől, mert különben kénytelenek lesznek elhagyni lakóhelyüket. Láthatjuk a néhány évtizeddel későbbi úrbérrendezés legfontosabb okmányait, majd a feudalizmus alkonyát jelző 1848-as forradalomnak a községet is érintő eseményeire utalnak a bemutatott dokumentumok. A hatalmas térképen szemléletesen jelentkezik a falu parasztlakosságának a tagosítás alkalmával kialakuló hátrányos helyzete.

Megsokasodnak a fényképek a nagy ipari fejlődés korszakát bemutató résznél, amely talán az egész kiállításnak – nem véletlenül – a legjelentősebb és egyben legszínesebb része.

Itt a már ismert képek mellett, amelyek gyári épületeket, üzemszerkezeteket, munkáscsoportokat ábrázolnak, szép számmal jelennek meg olyanok is, melyek először kerülnek a nyilvánosság elé. A kiállítás szerkesztői helyesen élték a képek didaktikus csoportosításából eredő lehetőségekkel is. Anélkül, hogy frázisnak tűnő igazságokat kellene kimondaniok, ragyogóan tudnak rámutatni a korszak nagy ellentéteire. Elég itt csak az acélgyári tisztí kaszínó ebéd utáni sziesztaját, valamint az ebédelő munkásokat ábrázoló képre, vagy a masszív üzemi épületek és a gyárak köré ragasztott nyomorúságos kolóniák képére utalnunk. Nagyon jó képet ad a kiállítás a századforduló „urbanizációjáról”, amelynek eredményeként születtek a Főutca egyemeletes kereskedőháza és a házak mögé zsúfolt bódék és sűrű tömkelege (ezek némelyike még szomorú emlékeztetőként várja a bontócsákányokat).

Sok érdekes momentum járul hozzá a munkásmozgalom hagyományainak felidezéséhez: a hivatalos írások, végzések, itéletek és hasonlók mellett a szervezett munkásélet számomra apró jele, a tagsági könyvek, a bányászegyenruha, a hagyományos Prokop-ünnepek kancsója, a különféle alapszabályok hozzá a századforduló és a századelő munkáséleti, szakszervezeti életét.

Nem annyira a dokumentumok sokasága és a tárgyak tömege, hanem inkább egy hatásosan megszerkesztett montázs és az ehhez kapcsolódó anyag emlékeztet a várossá alakuló Salgótarján történetének kiemelkedő korszakára, az 1919-es Tanácsköztársaság napjaira.

A képek tükrében világossá válik a néző előtt az a tény is, hogy a várossá alakulás hivatalos aktusát követő időszak, a két háború közt eltelt negyedszázad tulajdonképpen megtorpanás a felfelé ívelő fejlődés útján, úgyszólván csak az államhatalom megszilárdítását célzó létesítmények, a csendőriskola, a rendőrkapitányság, a járásbíróház, az adóhivatal építése jelzik a „fejlődést”.

Kiemelt helyet kapott a képek sorában a város mai fejlődését bemutató anyag. Mint ahogy a várostörténeti kötetben, úgy itt is, a képek tematikája – úgy tűnik – kissé egyoldalúra sikerült: talán az építészet, a városrekonstrukció több teret kapott, mint erre szükség volna. E látszólagos egyoldalúságnak van azonban reális alapja: az utolsó évtizedek nagy fejlődését talán a legszemléletesebben éppen a város külső képeinek bekövetkezett változások dokumentálják, így nem indokolatlan, ha a fejlődésnek ezt az elemét mutatja be a várostörténeti kötetben és a kiállításon is a legtöbb kép.

Mindezeket összevetve a múzeumi várostörténeti kiállítás a tudatformálás vizuális eszközeinek felhasználásával készült hatásos és szép munka, melyet mindenkinek meg kell néznie, aki egy kicsit is szívügyének tekinti Salgótarján sorsának alakulását.

Jól rezonál a kiállításon bemutatott kép- és tényanyagra az a kiadvány, melyet a Corvina kiadó jelentetett meg városalbumai sorában, szintén a várossá alakulás 50. évfordulójának alkalmából (Gink Károly: Salgótarján Bp. Corvina, 1972. 136 old.)

Mindaz, amit a múzeumi kiállítás egy szerves egységbe forrasztva, szakszerű elemzés folyamatosságával, didaktikus erővel jelent meg, ebben a kötetben a neves fotóművésznek lírával kimunkált elképzelései szerint láthatjuk: Salgótarján múltjáról, jelenéről és jövőjéről. A kötetben a szöveg, a magyarázat itt még kisebb/teret kapott, mint a kiállításon: csak a legszükségesebb információk közlésére szorítkozik, talán kissé túlzottan is elszakadva a képtől, hiszen a kötet szerkesztője a képaláírásokat különválasztva, a könyv elejére helyezte és ezzel némileg megnehezítette a kellő tájékozódást. Igaz, a megfelelő gondolati egységekbe csoportosított képanyag hatása a hozzátartozó szövegek nélkül úgyszólván semmit sem csökken.

A képanyag sokrétűsége azt engedné sejtetni, hogy a művész hosszú heteket időzött Salgótarjánban és huzamos megfigyelésének eredményeként tudott felvillantani annyiféle szint és rámutatni a város életének oly sok mozzanatára. Gink Károly azonban csak napokat töltött itt és a rutinos fotóművész lényegre tapintó érzékével így is sikerült jellemző momentumokat megragadnia: a múlt továbbélő árnyait (A tegnap és a Fabarakk az egyik régi bányászkolóniában, a Kolóniai háztetők), a fejlődés alapjait jelentő ipari bázis nagy jelentőségét (üzemi képek), a városrekonstrukciós folyamat látványos mozzanatait (Városnegyed a Karancs alján, Részletek az épülő Arany János úti lakótelepről, A Kun Béla lakótelep és még más kép). A kötetben – szemben a múzeumi kiállítás képanyagának kissé talán rideg objektívitásával és leszűkített tematikájával – Gink Károly képei révén hatásosan jelenik meg a város összképét is oly kedvezően alakító táj (Salgótarján a Karancsról, Látkép a tv-toronyból, A Vasőtövezetgyár, Városkörnyék, A vízvázalstói tó, A tóstrand, stb), a táj és a város – kevés más településhez hasonlítható – egybeolvadása (Városnegyed a Karancs alján, Részlet az épülő Arany János úti lakótelepről, A Kun Béla telep, Részlet az új városközpontból). A kulturális élet több mozzanata, a művészetek kének már országosan is híre van (ilyenek az 50–82. szorszámmal jelölt felvételek), de mindenekelőtt és mindezek fölött az ember, a város lakója, a fiatalok és öregek, akik kedvéért és akinek a közreműködésével történt és történik itt minden. A művész látható élvezettel időz el a gyermekek, iskolások, sportolók, szórakozó, pihenő fiatalok és felnőttek változatos, arckifejezésein, sokatmondó és megnyugtató derűjén. A táj, az ember és az emberi alkotás összhangját oly remekül megteremtő képvalogatásból csak néhány vonatkozásban kérdőjelezhető meg a művész szándéka: talán a múzeumi kiállításban is észlelhető architektúra-centrizmus is kísért néha, az új házak jellegzetes vonalai, melyeket már oly sok kiadványból ismerhet az ország lakossága, itt egy-két alkalommal már-

már ismétlésként hatnak (Az épülő városközpont, A Művelődési Központ Somogyi József szobrával, Épülő toronyházak, A Tanácsköztársaság tér, stb.); az üzemi és egyéb felvételek formailag kiválóan megoldott egyike-másika talán kissé túlzottan általános, nehezen felismerhető helyi vonatkozású mondanivaló hordozója (amilyen pl. Az Öblösüveggyárban, a Kohászati Üzemek, a Kohászati Üzemek hideghengerművében c. képek); ugyanez mondható el néhány remekül megoldott művészfotóról, főként hagyományos stílusú tájképről is, melyek ugyan hangulatilag jó hatásúak, de a várost bemutató szándéktól kissé távol állnak (ilyen pl. A Salgó-vár alatt, a Tavaszí erdő, valamint a palócnapokra utaló felvételek, melyek nem is Salgótarjában készültek).

A változatos képanyag tematikájáról, elhithető erejű illusztratív jellegéről lehetne még beszélni. A színvonalas és sokrétű válogatásból talán csak egyet lehetne megemlíteni, mely előtt értelmetlenül állhat a kötetet lapozgató olvasó: a 120. számú felvétel ez, amelyről nehezen állapítható meg, hogy újfajta formalista törekvés, vagy csak egyszerűen technikai hiba terméke, nem is beszélve arról, hogy felismerhető tárgyának nincs köze a címben említett Kun Béla telephez.

Mindezek az észrevételek csak a féltő, szerető és nagyra értékelő néző megjegyzései, aki nagy örömmel vette kézbe a kötetet, örülve annak, hogy a városról ilyen, minden eddiginél teljesebb képet adó kiadvány született meg, amely – mint az előszó említi – „a befejezetlenség hangsúlyozásával” kíván tudósítást adni egy város születéséről. Mert valóban erről van szó: a város, melynek van ugyan már történelmi múltja is, erről beszél a múzeumi kiállítás olyan meggyőző erővel, tulajdonképpen most, a szemünk láttára születik igazán várossá és ezért olyan értékes, ha a képek segítségével rögzíteni tudjuk ennek a folyamatnak egyes állomásait.

SCHNEIDER MIKLOS